

Lanszki Anita

Egyetemi docens, Magyar Táncművészeti Egyetem Pedagógiai és Pszichológiai Tanszék

A digitális történetmesélés etikai és jogi vonatkozásai

Abstract

In the last decade, digital storytelling has appeared in Hungary as a teaching-learning strategy in education and as an art-based participatory action research method in social sciences. The method supports students' reflective involvement in subject content creation. It is also a self-expression tool for people living on the periphery of society, mostly stereotypically portrayed in the mainstream media. The digital stories composed of still images, voiceover narration, and background music are special constructs because they simultaneously contain visual and musical materials from external sources and autobiographical elements, reflections, and images of the creators. However, most digital stories rarely include references to sources and Creative Commons restrictions for creators' private images, music or video. It also raises questions about where the boundary of publicity lies in digital stories that are articulations of sensitive personal content. But it may also be a concern to share minors' digital stories on the Internet.

While teachers emphasise the importance of creation and content sharing when developing digital literacy in students, and researchers are satisfied with getting sensitive and self-identifying information about the creator of a digital story, it is forgotten that ethical and even legal issues can arise when using digital storytelling for education or research. This paper focuses on the privacy, copyright, and ethical dilemmas and possible solutions for digital stories made public on content-sharing and social media platforms.

Keywords: digital storytelling, research ethics, copyright, privacy rights, art-based participatory culture

Absztrakt

Az elmúlt évtizedben az oktatási szcéna szinte teljesen területén és művészetalapú részvételi akciókutatási módszerként is megjelent hazánkban a digitális történetmesélés. Tanulók és hallgatók tantárgyi tartalmakat dolgoznak fel a segítségével reflektív módon, emellett a társadalom a perifériáján élő, a mainstream médiában többnyire sztereotipikusan vagy alig ábrázolt személyek önmegjelenítésének jó módszere is. Az állóképekből álló, saját hangon narrált videók különös konstrukciók, mert egyszerre tartalmaznak külső forrásokból származó információkat, vizuális és zenei anyagokat, valamint saját, autobiográfiai elemeket, reflexiókat és képeket is. A videók többségében azonban ritkán jelenik meg a forrásokra való hivatkozás, valamint a saját képek, zenék és a kész videó Creative Commons besorolása. Kérdéseket vet fel az is, hogy hol húzódik a nyilvánosság határa azoknál a digitális történeteknél, amelyek személyes, sőt érzékeny tartalmak artikulációi. De ugyanígy aggályos lehet kiskorúak alkotásának internetes megosztása is.

Miközben a tanulók és hallgatók digitális kompetenciájának fejlesztésekor tanárként hangsúlyt fektetünk az alkotásra és a tartalommegosztásra, a kutató pedig örül, ha az adatközlő érzékeny és önazonos információkat oszt meg magáról digitális történetében, elfelejtjük, hogy a digitális történetmesélés oktatási vagy kutatási célú felhasználása során számos etikai, sőt jogi kérdés merülhet fel. A tanulmányban bemutatjuk a tartalommegosztó- és közösségimédia-felületeken nyilvánossá tett digitális történetekre vonatkozó személyiségi és szerzői jogi, valamint az alkotás során felmerülő etikai dilemmákat és megoldási lehetőségeket.

Kulcsszavak: digitális történetmesélés, kutatásetika, szerzői jogok, személyiségi jogok, művészet-alapú részvételi kultúra

1. Bevezetés

A digitális történetmesélés (=digital storytelling, továbbiakban DST) a '90-es években született a Center for Digital Storytelling-ben (ma StoryCenter), és azóta töretlen sikernek örvend közösségi művészeti, oktatási valamint kutatási módszerként is. A DST egyszerre tartalmaz egyéni és csoportos tevékenységeket. A *kaliforniai módszernek* is nevezett folyamatban a résztvevők megírják szövegüket, majd felolvassák és rögzítik azt, képeket keresnek, digitalizálnak és készítenek, végül szerkesztő program segítségével készre vágják a 2–6 perces videó formátumú digitális történetet (Lambert, 2002/2013, Lanszki, 2017, 2018).

Nem véletlen, hogy a hibrid alkotási munkaformák miatt többen is *ko-kreáció*nak (Parsons, Guldberg, Porayska-Pomsta és Lee, 2015; Siemens és Barber, 2016) tartják a DST-t. Kreáció, amennyiben egyedi alkotásokról beszélünk, és kooperatív, amennyiben a csoportfolyamat interakciói segítik a végső videó megszületését. A DST éppen *ko-kreatív* jellegéből fakadóan tartalmaz olyan kérdéses területeket, amelyek az egyéni alkotás és a részvételiség határmezsgyéjén jelennek meg. Különösen az érzékeny személyes tartalmak kezelésének és nyilvánosságának keretei, a külső források (újra)felhasználása, valamint a csoportfolyamat kommunikációs helyzetei vetnek fel etikai, sőt egyes esetekben jogi kérdéseket.

1.1. Autobiografikus digitális történetek az oktatás-nevelés világában

A DST a tartalomszervezés mellett az önkifejezés jó módszereként is megjelenik a köznevelésben és a felsőoktatásban egyaránt. Ezekben a digitális történetekben kisebb vagy nagyobb mértékben találhatóak meg biografikus és autobiografikus elemek. A Lambert (2002/2013) által *Me Story*nak nevezett digitális történetekben – amelyeket autobiografikus identitás-elbeszéléseknek is nevezhetünk – tárja fel a szerző a legmélyebben a személyiségét leginkább meghatározó egyéni életúttörténetét. A *My Story*ban az elbeszélő a környezetében lévő, számára meghatározó személyekről, körülményekről mesél. Az *Our Story* típusú digitális történetben egy közösség kollektív kulturális, történelmi, társadalmi élményeire, tapasztalataira reflektál az elbeszélő, a *Their Story*ban pedig egy másik közösségre.

A magyar oktatás-nevelés világában sem példa nélküli, hogy a diákok saját tapasztalatot, élettörténeti eseményt fogalmazznak meg digitális történetükben. G. Soponyai (2019) facilitálása mellett egy második esély középiskola diákjai készítették el identitástörténeteiket. Táncpedagógusi pályát választó hallgatók is digitális történetben mesélték el, milyen személyes motivációk és külső tényezők késztették őket arra, hogy ezen a pályán tanuljanak tovább (Lanszki, 2015). Ezek között a digitális történetek között a *Me*, a *My* és az *Our Story* típusú elbeszélések domináltak. Közösségi élményeket, iskolai rituálét (pl. farsangi előkészületek és ünnepség) mutattak be felső tagozatos tanulók *Our Story* típusú digitális történeteikben (Péter és Vass-Eysen, 2017). Az oktatás-nevelés világában leggyakrabban előforduló digitális történet azonban a *No Story* típusú narratíva, mely elsősorban ismeretközlő, és az elbeszélő kizárólag a téma szempontjából releváns tapasztalatait, élményeit tartalmazza (Lanszki, 2017).

1.2. Autobiografikus digitális történetek a kutatás világában

A *Me*, *My* és *Our Story* típusú digitális történetek annál inkább megjelennek részvételi akciókutatásokban. A többségi társadalmak médianilvánosságában alulreprezentált csoportok problémáinak artikulációjában a DST kiváló médium, és az autobiografikus digitális történetek primér kutatási forrásként kezelhetőek a társadalomtudományos kutatásokban. A kvalitatív kutatási paradigmában megfigyelhető új irány, hogy a figyelem a kutatási alanyok művészetalapú feltáró módszer segítségével történő én-artikulációjára irányul.¹ Lanszki és Horváth (2017) szerint a DST a klasszikus kvalitatív élettörténeti kutatások részvételi változatának tekinthető,

¹ Ilyennek tekinthető például az *értelmező fotóinterjú* is, melyben egy a téma szempontjából releváns fotó kapcsán indul el a beszélgetés (Horváth és Mitev, 2015), illetve a *Photo Voice* is, melyben a kutatási alanyok egy fényképezőgéppel a kezükben fotózzák le a téma szempontjából számukra fontos objektumokat, majd mesélik el ennek kapcsán narratívájukat (Horváth, Oblath, Lanszki, Teszáry, Csoszó és Takács, 2017).

mely során a facilitátor-kutató létrehozza azt a keretet, amelyben a résztvevők közösen dolgozhatnak élettörténetük (re)konstrukcióján.

Életrajzi adatok, nézőpontok, reflexiók nemcsak verbális, hanem képi szinten is közvetlenül jelennek meg a digitális történetekben, ilyenformán az én-elbeszélő narratívák betekintést engednek alkotójuk életkörülményeibe (Matthews és Sunderland, 2013; Eglinton, Gubrium és Wexler, 2017). A digitális történetek adatbázisnak is tekinthetőek, és szociológiai, antropológiai kutatások számára felbecsülhetetlen forrásértékkel bírnak. A kutatók számára azonban ugyanolyan fontos adatnyerés szempontjából a workshopon mutatott aktivitás és az ott elhangzó párbeszéd is. A *SzívHang* projektben nemcsak a digitális történetek tartalomelemzése, hanem a megszületéséhez vezető út is kutatási adatnak minősült (Horváth, Oblath, Lanszki, Teszáry, Csoszó és Takács, 2017). A szenzitív témákhoz való viszonyulás, a szerzőség, valamint az adatkezelés, -feldolgozás és -tárolás kérdései etikai és kutatásetikai dilemmák elé állítják a kutatókat.

Jelen tanulmány célja – nem vitatva a DST számos előnyét és hasznát az oktatás-nevelés és a részvételi akciókutatás területén –, hogy rávilágítson a módszer alkalmazásával kapcsolatban felmerülő etikai és jogi kérdésekre és azok megoldási lehetőségeire. Etikai dilemmák elsősorban a személyes élettörténetek feldolgozása és publikálása kapcsán jelennek meg, míg jogi problémák mind az ismeretközlő, mind pedig az autobiografikus digitális történetek esetén felvetődhetnek.

2. Autobiografikus digitális történetek készítése során felmerülő etikai dilemmák

A DST módszere kiválóan alkalmas élettörténetek feltárásához. Azonban mivel az alkotási folyamat során érzékeny tartalmak is előkerülhetnek, a facilitátornak számos etikai megfontolást kell figyelembe vennie.

A *StoryCenter* etikai útmutatót adott ki autobiografikus DST workshopok előkészítéséhez (Gubrium, Hill és Harding, 2012/2016). Az ajánlás legfontosabb etikai alapelvei közé tartozik, hogy (1) a résztvevők fizikai és pszichés jóllétét biztosítani kell; (2) a csoportfolyamathoz és a publikáláshoz a résztvevők előzetes tájékoztatáson alapuló jóváhagyása szükséges; (3) a szerzőség és nyilvánosság kérdéseit tisztázni kell a csoportban; (4) a facilitátornak alkalmazkodnia kell a helyi lehetőségekhez és a közösséghez; (5) tervezés, tájékoztatás és kapcsolattartás szükséges a folyamat előtt, alatt és után is; (6) a facilitátor biztosítson technikai segítséget is. A rövid etikai útmutató tételesen felsorolja a résztvevők jogait is, amelyeket a workshop ideje alatt és után érvényesíthetnek. Ezeket az alapelveket építette be Nagy-Britanniában az idősök történeteit feldolgozó *SilverStories*² és a közegészségügyi fókuszú *PatientVoices*³, valamint az emberi jogi kérdésekre fókuszáló amerikai *SilenceSpeaks*⁴ és a magyar *Vitrinmesék* projekt is.

2.1. A részvétel kérdései – elvek és keretek

Az etikai kérdések átgondolása már a csoportfolyamat tervezésekor elkezdődik, amikor a résztvevők körét és a workshop témáját definiálja a pedagógus vagy kutató (továbbiakban: facilitátor). A

² http://arts.brighton.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0005/196448/SS-Guide-2015.pdf

³ <https://www.patientvoices.org.uk/>

⁴ <https://www.storycenter.org/silence-speaks>

csoporthatagok kiválasztásánál kizáró tényező, ha valaki pszichotikus betegséggel küzd vagy a közelmúltban élt át súlyos traumát – kivéve abban az esetben, ha kifejezetten olyan programról van szó, amit számukra javasolnak, és pszichológus is részt vesz társfacilitátorként a DST folyamatban (Story-Center, é.n.). A felkészülés része, hogy a facilitátorok kialakítják a workshop kerettémáját, mely lehet megosztó, de semmiképp sem szólhat etikailag elítélendő cselekedetéről és eszméről (pl. állatkínzás, szélsőséges politikai ideológia stb.) (Lanszki és Horváth, 2015).

A DST etikus alkalmazásához elengedhetetlen, hogy a résztvevők tájékoztatást kapjanak a folyamat tartalmi elemeiről és céljairól. A workshop előtt a csoportkommunikáció és a részvétel szabályairól is kell tájékoztatni a résztvevőket. Elsősorban a DST iskolai használata esetén fordulhat elő, hogy a résztvevők kiskorúak. Ebben az esetben a pedagógus röviden tájékoztatja a szülőket, és írásban kéri bejegyzésüket az élettörténeti DST folyamatban való részvételhez.

Emellett rendkívül fontos kialakítani a kommunikáció szabályait is. Különösen sérülékeny csoportok esetében kell figyelmet szentelni annak, hogy ne alakuljon ki hierarchikus helyzet a csoportfolyamatban, ami megakadályozza a bizalmi légkör kialakulását – ilyen esetben kiemelten fontos a kölcsönös bizalom fenntartása a résztvevők között (Lizarazo, Ocegüera, Tenorio, Pardo Pedraza és McKee Irwin, 2017). A facilitátor szerepe kardinális az asszertív kommunikáció kialakításában, a résztvevőknek tisztában kell lenni azzal is, hogy egymás sértetése esetén a facilitátor moderálja a folyamatot. Művészetterápiás csoportfoglalkozáshoz hasonlóan a DST workshopon is tilos az ítélezés, az esztétikai értékítélet megfogalmazása. Rendkívül fontos a facilitátor önreflexiója is, ugyanis előfordulhat, hogy befolyásolja a csoportdinamikát, sőt a történetek alakulását is, ha a facilitátor identitása, hiedelmei, szociokulturális háttere túl dominánsan jelenik meg a kommunikációban.

Ward és Bullivant (2017) felhívja a figyelmet arra, hogy a facilitátornak élettörténeti témák érintése esetén tudatosítani kell a résztvevőkben, hogy (1) bármikor abbahagyhatják a folyamatot, (2) nem muszáj elmesélniük egy történetet, csak azért, mert a többi csoporttag izgalmasnak találja azt, (3) nem kell tartaniuk a többiek értékítéletétől, (4) a workshop beszélgetéseit mindenki bizalmasan kezelje, ne kerüljön ki csoporton kívülre semmilyen információ, (4) nem kerül nyilvánosságra a kész történet a bejegyzésük nélkül.

2.2. *Érzelmi reakciók kezelése*

A DST workshop legpregnánsabb jellegzetessége, hogy személyes élettörténetek előhívása és megosztása erős érzelmi hatást vált ki mind az alkotóból, mind a befogadóból. Alkalmazzuk a DST-t az oktatás-nevelés világában vagy kutatási módszerként, figyelembe kell vennünk, hogy a folyamat központi eleme, hogy a résztvevők aktívan és repetitíven verbalizálják szóban és írásban is saját élményeiket, valamint a téma kapcsán régi dokumentumokat, fotókat keresnek elő, és tekintenek meg újra. Szorongást keltő személyes eseményekkel való szembesülés kockázatot hordoz magában. Egyrészt előfordulhat, hogy az emlékek rendezgetése közben a sebek újból felszakadnak, és a résztvevő az időbeli távolság miatt intenzívebben élheti meg a traumát, más részről pedig a fájdalmas eseményt tematizáló digitális történet egy másik csoporttagban kelthet szorongást. Gachago és Livingston (2020) felhívja a figyelmet arra, hogy a szűk csoporton kívül megosztott traumafeldolgozó digitális történetek sokkoló hatást válthatnak ki a közönségből, ha a facilitátor (a készítő bejegyzése mellett) mások előtt – például egy konferencián vagy egy tanulócsoporthatban – levetíti azt.

A workshopon zajló kommunikációt a facilitátornak a folyamat során végig kontrollálnia kell (Gubrium, Hill és Flicker, 2014). Rá kell kérdeznie, hogy van-e a csoporttagoknak erejük ahhoz, hogy az elbeszélni kívánt eseményhez kapcsolódó személyes képanyagot elővegyék. Amennyiben kiderül, hogy nincs, kommunikálni kell feléjük, hogy fotók helyett rajzokat, szimbólumokat is használhatnak. Fájdalmas élettapasztalatok megosztása során a facilitátornak figyelnie kell arra is, hogy a csoportkommunikációban és az egyéni alkotás során ne az áldozattá válás mintája erősödjön meg a résztvevőben, valamint ha szükséges, akkor a résztvevő a folyamat után szakmai segítséget kaphasson. Rendkívül fontos a facilitátor rugalmas és támogató viszonyulása. Biztosítania kell, hogy maradjon elegendő idő a kellő mélységű és mennyiségű reflexióra (Hardy, 2015). Emellett reálsan fel kell tudnia mérni azt is, hogy pszichológus nélkül nem vezethet rendkívül érzékeny témákat érintő és kifejezetten terápiás hatású DST workshopot.

Az elővigyázatosság mellett fontos a facilitátor pozitív és proaktív kommunikációja is. A biztonsági keret-megbeszélésen érdemes arra is ráirányítania a csoporttagok figyelmét, hogy a szorongást keltő tartalom megfogalmazása és kimondása elősegítheti azok elfogadását, és azt, hogy az emlékek az identitásuk részévé váljanak. Az addig ki nem mondott gondolatokat, emlékfoszlányokat az alkotó a workshopon alakítja logikus egésszé. A kreatív folyamat a traumatizált csoporttagok önel fogadásában nyújthat segítséget az emlékek feletti kontroll megszerzésében (Duveskog, Tedre, Sedano és Sutinen, 2012; Willis, Frewin, Miller, Dziva, Mavhu és Cowan, 2014; Bán és Nagy, 2016; Szemán és Szabó, 2017). A facilitátor ugyanakkor arra is ráirányíthatja a csoporttagok figyelmét, hogy digitális történeteik megosztásával segíthetnek azoknak a sorstársaiknak, akik hasonló élethelyzetbe kerültek, hiszen a digitális történetek – demonstratív erejüknél fogva – oktatási vagy prevenciók segédanyagként is funkcionálhatnak.

A *kaliforniai modell* alkalmazásához készített etikai útmutató (Gubrium és mtsai, 2012/2016) alapelvei közé tartozik a résztvevők fizikai és pszichés jóllétének biztosítása a teljes folyamat alatt. Az etikai kódex leszögezi, hogy poszttraumás stressz tüneteinek észlelése esetén a DST alkalmazása nem javasolt. Kifejezetten rizikós helyzet áll elő, amikor önkéntes páciensek digitális történetben reflektálnak a friss, fájdalmas tapasztalataikra (Gubrium és mtsai, 2014). A *StoryCenter* (é.n.) *Silent Speaks* programhoz⁵ készített útmutatója kifejezetten ellenjavallja a részvételt abban az esetben, ha az elbeszélni kívánt szenzitív életesemény még nem zárult le (például egy abuzív kapcsolat története). Amennyiben a workshop célja traumatikus múltbéli események feldolgozása, úgy valóban szakembernek kell felmérnie, hogy ki áll készen arra, hogy részt vegyen a folyamatban. Szemán és Szabó (2017, pp. 83–84) lefordította a *Silent Speaks* ajánlását, amely segíthet a szakembereknek azonosítani, melyek azok a körülmények, amelyek a sérülékeny, traumán átesett személy DST workshopon való részvételét meg kell, hogy akadályozzák.

Gachago és Livingston (2020) ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy a közönség, valamint a facilitátor egy idő után hozzászokik az alkotók által elmesélt fájdalmas történetek-

⁵ A *StoryCenter* által életre hívott *Silence Speaks* program 2002-től foglalkozik gender-, közegészségügyi és emberi jogi témákban készült digitális történetek publikálásával, és az ehhez készített oktatóanyagok terjesztésével. A *Silence Speaks* csoportok munkájához több esetben kapcsolódik ún. narratív terápia vagy művészetterápia. A szerző a legtöbb esetben felvállalja videója online publikálását, gyakran kerülnek ezek a tematikus gyűjtemények vitafórumok, konferenciák diskurzusaiba, társadalmi cselekvésre ösztönözve a közönséget (Hill, 2008).

hez, és közömbössé válik irántuk (compassion fatigue). Ez pedig inadekvát reakcióhoz vezethet, amit az alkotó fájdalmasnak él meg. Mindez megelőzhető lenne a facilitátorok közötti szupervíziós rendszer kialakításával.

Kevés szó esik arról, hogy mi történik a workshop után. Az autobiografikus DST folyamatokban kialakuló bizalmi légkör ugyan elősegíti a történetek előhívását és megosztását, de előfordulhat, hogy a résztvevők érzelmileg elkezdenek kötődni a facilitátorhoz vagy a közösséghez, és fájdalmasan élik meg, hogy a folyamat lezárultával, a megnyílás után kommunikációs vákuumban találják magukat. Kardinális kérdés tehát, hogy szükség esetén a kis közösségben a kommunikációt fenn kell-e tartani.

A DST alkalmazásával kapcsolatban készült etikai útmutatók mindegyike kiemeli, hogy a legfontosabb az elfogadás, a bizalom és a biztonság megteremtése a csoportban. Különösen ügyelni kell a facilitátornak a nyugodt és biztonságos közeg megteremtéséhez oktatási környezetben, mivel a sokféle tanulóból álló osztályban különböző nézetek, akár előítéletek is előjöhetnek a DST folyamata során. Ezen kívül az is szorongást kelthet a tanulóknak és hallgatóknak, hogy digitális történetükre érdemjegyet kapnak, pláne, ha tanáruk az osztálytermen kívül is levetíti filmjüket (Stewart, 2017). Fontos tehát, hogy oktatási környezetben az értéklésről is szó essen a bevezető alkalmon.

2.3. Ké a digitális történet?

Mind az oktatás-nevelés (Molnárné Kövér, 2017; Weil, 2017; Gulya és Lanszki, 2018), mind a kutatás (Hardy, 2015) világában előfordul, hogy előkerülnek más személyekkel kapcsolatos biografikus elemek a digitális történetekben. A tananyag részeként definiált történelmi vagy irodalmi személyiségek életút-történetének feldolgozása esetén nem szabad elfelejteni a külső forrásokra való hivatkozást. Azonban ha még élő természetes személyről kerül szöveg vagy kép a digitális történetbe, akkor arra is ügyelni kell, hogy az alkotó a személy hozzájárulását kérje. A *StoryCenter* etikai útmutatója külön foglalkozik a külső személyekről készített képek felhasználásával, és felhívja a figyelmet a beleegyezés és a felhasználáshoz való beleegyezés fontosságára – különösen érdekes ez az etikai megfontolás, hiszen az amerikai jogrendszerben a nyilvánosan készített fotók felhasználásának jogi szabályozása nem szigorú (Gubrium és mtsai, 2012/2014). Előfordulhat azonban, hogy érzékeny történetek (például fiatalok drogfogyasztása) esetén lehetetlen a külső személy beleegyezését kérni, éppen ezért ezeknek a történeteknek az online publikálása ellenjavallt (Gubrium és mtsai, 2014).

A szerzőségi kérdés másik fontos eleme, hogy a digitális történetet ugyan egy személy készíti, azonban a szöveg- és filmverziók a csoport és a facilitátor visszajelzésein keresztül formálódnak véglegessé. Érdekes tehát a digitális történet utolsó képkockáján az alkotó neve mellett az évszámot és a workshop egyéb adatait is feltüntetni.

A szerzőségi kérdéskör harmadik és egyben legnyilvánvalóbb etikai dilemmája, hogy ugyan a digitális történetet az alkotója szerkeszti filmmé, mégis előfordul, hogy külső forrásokat használ. Éppen ezért a digitális történet végén a hivatkozások listáját is meg kell jeleníteni.

Bán és Nagy (2016) a bevezető céljai között említi a szerzői jogi kérdések tisztázását és a filmek utóéletének ismertetését is. A workshop után szerzőségi és közzétételi nyilatkozatot írnak alá a résztvevők (Bán és Nagy, 2016, p. 80), mely az oktatás és kutatás esetén egyaránt kiegészülhet adatkezelési nyilatkozattal is. Mindez garantálja, hogy a résztvevők biztonságban

érezhessék magukat a DST workshopon, valamint hogy rendelkezhessenek digitális történetük felhasználási kereteiről.

2.4. Titoktartás versus nyilvánosság

Releváns digitális történetek közösségi felületeken történő terjesztése sikerrel járulhat hozzá prevenciós tevékenységekhez az egészségügyben (pl.: HIV-fertőzés, nem kívánt terhesség, diabétesz stb. tematizálása) vagy a környezetvédelemben (pl.: fajok kihalásának, szmogban leélt életek stb. bemutatása). A *Patient Voices*⁶ elnevezésű cambridge-i program egészségügyi szolgáltatások színvonalának emelése érdekében e-learning tananyagába is bevonta az eljárás segítségével készített, könnyen megosztható digitális történeteket. Az oktatási program célja az volt, hogy statisztikák és ábrák mellett személyes történetek segítségével humanizálják az egészségügyet (Lambert, 2002/2013).

Hardy (2015) azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a szenzitív témájú digitális történetek nyilvánosságra hozásának haszna a történetüket megosztók kárára lehet, és az adatközlő anonimitáson keresztüli védelme felül kell, hogy írjon magasabb közösségi érdekeket. A digitális történetek hosszas belső munka eredményei, sok esetben érzékeny információkat tartalmaznak, amelynek széleskörű megosztására az alkotó még nem készült fel. Előfordulhat az is – különösen diszkriminált csoport vagy egyén esetében –, hogy rágalmozás vádja érheti az alkotót, így minden esetben fontos közösen mérlegelni az egyénnek és a csoportnak, hogy mi legyen az alkotás nyilvánosságának köre. Emellett meg kell említeni azt is, hogy bizonyos esetekben a rendkívül szenzitív témákat feldolgozó digitális történetek megosztása (például lányanyák teherbeesésének története) a társadalmi stigmatizáció és kirekesztés rizikóját is magában hordozhatja (Gubrium és mtsai, 2014).

Kutatásetikai szempontból aggályos lehet, hogy amennyiben a digitális történet kutatási adatforrásként is szolgál, az adatközlő anonimitásának biztosítása nehezen megoldható. A DST workshopon szűk körben megosztott és vetített történetek kutatási adatként elveszithetik privát jellegüket, különösen, ha a facilitátor például kutatási beszámolójában szélesebb közönség számára is elérhetővé teszi azt (Stewart, 2017; Gachago and Livingston, 2020). Még akkor is, ha az alkotó neve nem szerepel a digitális történeten, lehet hallani a hangját, ami beazonosíthatóvá teszi őt (Gubrium és mtsai, 2014). Megoldás lehet, ha a publikációban más néven szerepeltetjük az alkotókat és digitális történetük linkjét nem illesztjük a közleménybe, hanem körülírjuk annak releváns részeit (Lanszki és Horváth, 2015), vagy ha meghívjuk magát az alkotót a konferenciaelőadásra (Gachago és Livingston, 2020).

2.5. Mintavételi és adatkezelési kérdések

Fontos etikai alapelv, hogy a DST-ben való részvétel önkéntes alapú, és a folyamatból bármikor ki lehet lépni. Ez az alapelv azonban sérül, ha a DST-t oktatási környezetben alkalmazzuk, ahol a tanuló vagy hallgató részvétele kötelező (Gachago and Livingston, 2020), valamint a kutatási adat is torzulhat, ha a diák tanára elvárásainak meg akar felelni, és a jó jegyért készít digitális történetet, nem pedig őszinte véleményét artikulálja (Stewart, 2017). A facilitátornak oktatási helyzetben is fenn kell tartania a lehetőséget, hogy a tanuló vagy hallgató ne kezdjen bele a folyamatba vagy kiléphessen abból, ha nem érzi magát készen rá, és alternatív feladatot kell kínálnia számára.

⁶ <http://www.patientvoices.org.uk/>

Digitális történetek kutatási célú felhasználásához a facilitátornak minden esetben kérnie kell az alkotók beleegyezését. A hozzájárulás megszerzését követően szembesül a kutató az adatgyűjtés és -elemzés további kutatásetikai aspektusaival. Érdekes dilemma a szubjektív nézőpontból elbeszélte digitális történetben talált adat etikus és releváns értelmezése a kutatásban (Gachago és Livingston, 2020). A kutatási módszer nem korlátozódhat a szövegek tartalom-elemzésére, ugyanis a verbalizált tartalom kiegészül képi és esetenként zenei tartalommal is. Gachago és Livingston (2020) úgy véli, az adatelemzés dilemmáját úgy lehet feloldani, ha a kutató bevonja az értelmezésbe az alkotót is.

Kutatásetikai szempontból az adattárolás is fontos kérdés, nem mindegy ugyanis, hogy a digitális történetek meddig és milyen adathordozón maradnak a kutatónál. Ez áthidalható azzal, ha az alkotó saját maga osztja meg videóját (például privát YouTube csatornáján) (Gachago és Livingston, 2020). Parvin (2018) viszont úgy véli, hogy a digitális történetek online tárolása esetén fennáll a veszélye annak, hogy azok a big data részévé válnak az alkotó tudtán kívül.

Gubrium és mtsai (2014) egy táblázatban foglalták össze az etikai kihívásokat és megoldási javaslatokat, amelyekkel a betegségtörténetek feldolgozása kapcsán szembesültek. Mivel ezek a példák közegészségügyi fókuszúak, és jelen tanulmány általános érvényű problémákat kíván megfogalmazni, egy azonos struktúrájú, de más tartalmú táblázatban (*1. sz. táblázat*) foglaljuk össze a DST workshopokon előforduló etikai kérdéseket és azok megoldási lehetőségeit.

Problématerület	Etikai kérdés	Megoldási javaslat
<i>Részvételi keretek</i>	PTSD, depresszió tüneteit mutató résztvevő	Nem vehet részt a DST workshopon.
	Terápiás célú DST workshop	Kizárólag pszichológussal együtt lehet vezetni, a résztvevők kiválasztásáról is a pszichológus dönt.
	Fluid keretek	A workshop tartalmáról, céljáról, a digitális történet utóéletéről és a résztvevők jogairól tájékoztatni kell a résztvevőket, és írásban a beleegyezésüket kell kérni.
	Kiskorúak részvétele	Szülői beleegyező nyilatkozat szükséges hozzá.
	Tiszteletlen, ítélkező csoportkommunikáció	Bizalmi légkör és asszertív kommunikáció kereteinek kialakítása, valamint fenntartása.
<i>Érzelmi reakciók kezelése</i>	Az emlékek rendezgetése közben felszakadnak a régi sebek, vagy kiderül, hogy a résztvevő mégsem dolgozta még fel az eseményt.	Pszichológus bevonása szükséges, aki mérlegeli, hogy milyen támogatást lehet adni a résztvevőnek.
	A befogadókban (egy-egy csoporttagokban vagy konferencia résztvevőkben) szorongást kelt egy digitális történet.	A facilitátor egyéni mérlegelése a mérvadó.
	Túl kevés idő marad a reflexiókra. A résztvevőknek hiányérzete támad a kurzus után is.	Időt kell hagyni a történetek kibeszélésére, ha kell, a workshop keretein túl is. Biztosítani kell a kommunikáció lehetőségét a workshop után is.
<i>Szerzőség</i>	Még élő természetes személyről bármilyen adat a tudtán kívül megjelenik a digitális történetben.	A személy beleegyezését kell kérni, ha róla készül kép. Az illető hozzájárulása szükséges ahhoz, ha képi vagy verbális információt szeretnénk beilleszteni róla a digitális történetbe.

		Érzékeny tartalmak esetén a nyilvánosságra hozás nem javasolt.
	A teljes csoport és a facilitátor bábkodott a digitális történet létrejöttén.	Az alkotó neve mellett érdemes feltüntetni a workshop adatait is.
	Külső források használata.	Hivatkozni kell a felhasznált képekre, zenékre, információkra a digitális történet utolsó diáján.
<i>Titoktartás versus nyilvánosság</i>	Szenzitív témájú digitális történetek online nyilvánosságra hozásának haszna a történet alkotóinak kárára lehet.	Ezeket a digitális történeteket nem szabad nyilvánosságra hozni.
	Sérül az alkotók anonimitása – a képek, a hang és a feliratok beazonosíthatóvá teszik annak alkotóját.	Tanulmányban csak körülírással és fedőnevek alkalmazásával szabad utalni a digitális történetre. Szenzitív digitális történet konferencián történő bemutatása esetén az alkotót is meg lehet hívni.
<i>Mintavételi és adatkezelési kérdések</i>	Oktatási helyzetben a tanuló vagy hallgató részvétele kötelező a workshopon.	Az oktatónak alternatív feladatot kell kitalálnia azoknak, akik nem állnak készen a workshopon való részvételre vagy el akarják hagyni azt.
	A diák a jó jegyért teljesít, ami a történetet torzíthatja.	Meg kell beszélni a folyamat elején az értékelés alapelveit, mely során le kell szögezni, hogy az élettörténettel kapcsolatos tartalom nem befolyásolja az érdemjegyet.
	A kutató által adatnak vélt képi vagy szöveges információ irreleváns értelmezést kaphat.	Az adatközlőt be lehet vonni az értelmezésbe.
	A kutató visszaélhet a digitális történetek tárolásával.	Maga az alkotó tege elérhetővé saját digitális történetét.
	A közösségi média felületeken vagy videómegosztókon publikált digitális történetek a big data részei lesznek.	Sajnos ez elkerülhetetlen, ennek megoldása még nyitott kérdés.

1. táblázat: A DST workshopon előrduló etikai problémák és azok megoldási lehetőségei

Összességében elmondható, hogy a facilitátor figyelmesen jár el, ha követi azokat a kutatás-etikai alapelveket, amelyek minden kvalitatív kutatás esetén érvényesek. A DST élettörténeti célú felhasználásakor tehát a facilitátor-kutató az alábbi, Horváth és Mitev (2015) által kvalitatív kutatásokkal kapcsolatban megfogalmazott megkerülhetetlen elveket kell, hogy szem előtt tartsa: 1) kerülni kell a résztvevők felzaklatását; 2) a résztvevőket részletesen tájékoztatni kell a kutatás céljáról és menetéről; 3.) a részvétel önkéntes; 4), az anonimitást biztosítani kell a publikációban; illetve, hogy 5) a résztvevők beleegyezése nélkül az adatok nem kerülnek nyilvánosságra – hacsak ez nem direkt cél (Horváth és Mitev, 2015).

3. A DST-vel kapcsolatban felmerülő jogi dilemmák

Már az etikai kérdésekről szóló fejezet is előrevetítette, hogy a DST-vel kapcsolatban felmerülő jogi dilemmák a szerzői jogok és a szerzői joggal szomszédos jogok területén fognak megjelenni, ideértve a személyhez fűződő és a vagyoni jogokat is, de mivel a DST esetén kutatási adatgyűjtésről is szó lehet, ezért a téma adatvédelmi aspektusait is tárgyalnunk kell.

3.1. Adatkezelés, adatvédelem

Az átlagos kutató szűken értelmezi a személyes adat fogalmát, és az adatközlő személyes, demográfiai adataira vagy az általa megfogalmazott, verbalizálható adatokra asszociál. Ezekon túl azonban az egyes személyekről készített kép vagy videó is személyes adatnak tekintendő, és amennyiben digitális történetbe kerül, adatkezelésnek minősülhet. Fontos tisztában lenni azzal, hogy az általános adatvédelmi rendelet (General Data Protection Regulation = GDPR) értelmében személyes adatnak minősül az „azonosított vagy azonosítható természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ (...)” (2016/679 EU rendelet 4. cikk 1.).

Az adatkezelés bonyolultnak tűnő területe világossá válik, ha tisztázzuk, hogy ki az adatkezelő, és van-e szakmai célja az adatokkal. Amennyiben a digitális történetet valaki saját használatra készítette, és a videó semmilyen oktatási vagy egyéb szakmai célból nem kerül bemutatásra, akkor az úgynevezett *otthoni* vagy másként megfogalmazva *magáncélú* adatkezelés valósul meg. A GDPR értelmében „(...) a rendelet nem alkalmazandó a személyes adatoknak a természetes személy által kizárólag személyes vagy otthoni tevékenység keretében végzett kezelésére, amely így semmilyen szakmai vagy üzleti tevékenységgel nem hozható összefüggésbe (2016/679 EU rendelet (18) preambulumbekzdés).”

Ha viszont megjelenik a szakmai elem – oktatási vagy kutatási tevékenység esetén –, akkor alkalmazni kell az adatvédelmi szabályokat. Adatkezelésnek minősülnek a személyes adatokon végzett műveletek, mint például a gyűjtés, rögzítés, rendszerezés, tagolás, tárolás, átalakítás vagy megváltoztatás, lekérdezés, betekintés, felhasználás és a hozzáférhetővé tétel – beleértve a nyilvánosságra kerülést is (2016/679 EU rendelet 4. cikk 2.). Kutatás esetén egyértelműen maga a kutató az adatkezelő, kutatóintézeti kutatásban pedig az intézet. Oktatás esetén azonban bonyolultabb a helyzet. Tétélezzük fel, hogy biológia órára a tanuló szomszédja tartós betegségről készített digitális történetet, és felhasználta az érintett fotóit, leleteit és a róla felvett videót. Első körben úgy tűnik, hogy a tanuló, illetve mivel kiskorúról beszélünk, a szülő az adatkezelő. Feltételezhetnénk azt is, hogy mivel a biológiatanár kérte a feladatot, ő az adatkezelő. A kérdés azonban nem ilyen egyszerű. Mivel a felvételt tanórai feladat keretében mutatják be, annak tárolása, vetítése és a többi adatkezelés az *oktatási intézmény* részéről valósul meg. A tanár mint közalkalmazott nem a saját nevében jár el, nem ő lesz az adatkezelő, hanem az intézmény, mely oktatási célokat valósít meg.

A későbbi bonyodalmak elkerülhetőek, ha a kutató-facilitátor és/vagy az oktatási intézmény a DST alkalmazása előtt körültekintően jár el, és megfelelő adatvédelmi kereteket alakít ki. Az adatkezelésnek meg kell felelnie az adatvédelmi alapelveknek és szabályoknak – ilyen például a pontosság, a célhoz kötöttség és az adattakarékosság⁷. A folyamat előtt tájékoztatni kell a résztvevőket – kiskorúak esetén azok szüleit – a kialakított adatkezelési stratégiáról, és kérni kell a résztvevők (vagy szülei) hozzájárulását az adatok kezeléséhez. A DST folyamat végén pedig érdemes tájékoztatni a résztvevőket arról, hogy mindenkor megilletik őket az adatvédelmi jogok, tehát a(z): tájékoztatáshoz, hozzáféréshez, helyesbítéshez, törléshez („az elfeledtetéshez”), adatkezelés korlátozásához, adathordozhatósághoz és tiltakozáshoz való jog, valamint automatizált döntéshozatallal kapcsolatos jogok. Érdemes külön figyelmet szentelni annak is, hogy adott esetben a digitális történet faji vagy etnikai származásra, politikai véleményre, vallási vagy világné-

⁷ A személyes adatok kezelésére vonatkozó további elvek a 2016/679 EU II. fejezet 5. cikkében olvashatóak.

zeti meggyőződésre utaló személyes adatokat, valamint egészségügyi adatokat, vagy a természetes személyek szexuális életére vagy szexuális irányultságára vonatkozó személyes adatokat is tartalmazhat, amelyek kezelése csak nagyon szigorú körülmények között lehet jogszerű.

3.2. Szerzői jogok

A DST-vel összefüggésben a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdések a legnyilvánvalóbbak, mivel az alkotók saját és mások által készített tartalmakat egyaránt használnak digitális történetük elkészítéséhez. Az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról 9. § (1) bekezdése értelmében a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. Minden, természetes személy által készített fénykép- és videófelvétel amennyiben egyéni, eredeti jellegű, szerzői jogi védelem alatt áll, tehát a szerzői jogi szabályokra figyelemmel kell lenni akár a szerző, akár a felhasználó pozíciójában vagyunk.

Az alkotó saját tartalmak felhasználása esetén, tehát szerzőként a digitális történet utolsó diáján megjelölheti, milyen *Creative Commons* (továbbiakban CC) licenc alatt engedélyezi a további megosztást, felhasználást. Ugyanígy meghatározhatja azt is, hogy saját tartalmait felhasználhatóak-e kereskedelmi célokra, ami máris részben a vagyoni jogokhoz kapcsolódó terület. Az alkotó rendelkezhet afelől is, hogy a digitális története megosztása, sugárzása járhat-e vagyoni haszonnal a terjesztő számára. A szerzői személyhez fűződő jogok keretében pedig az alkotó – akár *Creative Commons* licencekkel – rendelkezhet a digitális története nyilvánosságra hozatalának mértékéről és körülményeiről, neve feltüntetésének szükségességéről vagy annak ellenkezőjéről, valamint digitális története egységének védelméről.

A workshop résztvevőinek fel kell kínálni a lehetőséget a DST folyamat végén, hogy nyilatkozzanak arról, hogy milyen széles körben szeretnék nyilvánosság elé vinni a digitális történetüket. A facilitátor több opciót is felajánlhat, ilyen lehet például, hogy csak a workshop résztvevői előtt lehet levetíteni a digitális történetet, de nyilatkozhat úgy is az alkotó, hogy kutatási célokra felhasználhatja a facilitátor, valamint dönthet az alkotó akár a nyilvánosság legtágabb kategóriája mellett is.

A mű egységének védelme azt jelenti, hogy nem járul hozzá az alkotó, hogy egyes részeket kiemelve vagy más kontextusba helyezve más felhasználja vagy bemutassa digitális történetét. A Szerzői jogi törvény (továbbiakban Szjt.) 13. §-a úgy fogalmaz, hogy „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.” A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére (Szjt. 16. § (1) bekezdés). Az ez alóli kivételt az úgynevezett szabad felhasználás esetei jelentik (Szjt. 33-41. §§). Erre példa, amikor a szerző nem jelöli meg az „only non-commercial uses” CC-licencet (©).

Lanszki és Horváth (2015) a szerzői jogok tekintetében kiemeli, hogy a facilitátornak minden esetben tájékoztatnia kell a résztvevőket, hogy a digitális történetekben megjelenő képek és zenék jogtisztaságát, illetve a képeken megjelenő személyek személyiségi jogait az alkotónak figyelembe kell vennie. Az esetleges jogi vitákban az alkotónak kell a nem megfelelő felhasználásért vállalnia a felelősséget, a facilitátor ezért felelősségre nem vonható. Ha egy oktatási intézmény honlapján vagy közösségimédia-felületén közzéteszi a tanulók digitális történetét, akkor maga az iskola is felhasználja az adott esetben szerzői jogi védelem alatt álló műveket –

mivel nyilvánossághoz közvetíti azokat – hacsak nem áll fenn a szabad felhasználás esete. Rendkívül fontos tehát felhívni a figyelmet a mások alkotásaival történő megfelelő eljárásra.

A megfelelő eljárás azt jelenti, hogy az alkotó a külső forrásokból szerzett zenékre, képekre a digitális történet utolsó diáján hivatkozik, azaz pontosan feltünteti a források adatait (szerző, cím, befogadó mű/honlap, és ha van, a keletkezés évszáma).

Az Sztj IV. fejezete bőven tárgyalja a szabad felhasználás eseteit. Ezek közé tartozik az idézés (Sztj. 34. § (1) bekezdés), az átvétel (Sztj. 34. § (2) bekezdés) és a mű iskolai célú átdolgozása (Sztj. 34. § (4) bekezdés), azonban mindhárom esetben szükségzerű az eredeti mű szerzőjének megnevezése.

Az iskolai gyakorlatban még nem automatikus az az elvárás, hogy a tanulók teljesen jogtisztá anyagokat állítsanak elő. Szerzői jogi bonyodalmak megelőzésre jó áthidaló megoldás lehet, ha az alkotók (ez esetben a tanulók) eleve nyílt forráskódú, közkincként megjelölt képi, zenei vagy videó tartalmakat illesztnek digitális történetükbe. Számos olyan könyvtári és oktatási adatbázis létezik, melyeknek tartalmai a kulturális örökség részét képezve szabadon hozzáférhetőek és felhasználhatóak. Jó példaként említhető az Europeana és a The HeritageLab által meghirdetett *Digital Storytelling Festival* verseny, melyre bárki regisztrációs díj befizetése nélkül beküldheti digitális történetét. A részvétel feltétele egyrészt az, hogy a digitális történetnek legalább egy nyílt forráskódú alkotást kell tartalmaznia, melyet a világ bármely kulturális intézménye által elérhetővé tett adatbázisból származhat. A részvétel másik fontos feltétele, hogy a külső forrásokat a videóban meg kell nevezni. A versenyen való részvétel harmadik feltétele, hogy az alkotónak meg kell jelölnie, hogy milyen CC licencet szeretne érvényesíteni videójával kapcsolatban. A kiválasztásban nagy segítséget nyújt a CC honlapja, amely magyar nyelvű licence-választó alkalmazást is tartalmaz.⁸

A DST jogi vonatkozásaihoz tartozik még a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben (továbbiakban Ptk.) szabályozott személyiségi jogok kérdésköre, leginkább a képmáshoz és hangfelvételhez való jog kérdése is, mely előírja, hogy kép- vagy hangfelvétel készítéséhez az illető hozzájárulása szükséges – kivéve, ha tömegfelvételtől vagy nyilvános szereplésről készült felvételtől van szó (Ptk. 2:48 § (1) és (2) bekezdések). A hivatkozott személyiségi jogokat tehát akkor tartja be az alkotó, ha más személyről készített képek vagy videók elkészítéséhez és felhasználásához az illető beleegyezését kéri.

4. Összegzés

A DST egy rendkívül összetett, interaktivitást is lehetővé tevő, ko-kreációs módszer, amely mind az oktatás-nevelés, mind a kutatás területén egyre ismertebb. Az alkalmazás során azonban felmerülhetnek bizonyos etikai vagy akár jogi anomáliák – különösen igaz ez az élettörténeti témákat feldolgozó DST folyamatokra. A tanulmány arra az eddig kevésbé tárgyalt területre szeretne volna felhívni a figyelmet, hogy a tartalomelőállítás, -felhasználás, és -publikálás során milyen csoportdinamikai, traumakezelési, valamint adatvédelmi és szerzői jogi kérdésekkel szembesülhetnek a módszert alkalmazó tanárok és kutatók.

Megállapíthatjuk, hogy a tervezés kulcsfontosságú elem a DST módszerének alkalmazásakor. Az előkészületi fázisban kell kialakítani a folyamat adatvédelmi szabályait. Ekkor kell

⁸ <https://creativecommons.org/choose/#>

előkészíteni azokat a tájékoztató anyagokat, nyilatkozatokat és megállapodásokat is, amelyeket a facilitátor a folyamat előtt és után a résztvevőknek vagy kiskorúak esetén azok szüleinek odaad. A *StoryCenter* által megfogalmazott javaslatok és a kvalitatív kutatásokra vonatkozó etikai irányelvek adekvát módon alkalmazhatóak a DST workshopokon.

A tervezés része az is, hogy az alkotási fázisokat (szövegírás, képek készítése és keresése, aláfestő zene keresése, vágás) megelőzően a facilitátor tájékoztassa a résztvevőket a jogtisztá tartalmak keresésének, valamint a CC licencek alkalmazásának lehetőségéről, illetve a hivatkozások szükségességéről és módjáról.

Az etikai és jogi anomáliák elkerülése szempontjából kulcsfontosságú, hogy a facilitátor mennyire tartja szem előtt a csoporton belüli asszertív és reflektív kommunikáció szabályait, az egyének lelki jóllétének, szerzői jogainak és adatainak védelmét, valamint a külső források felelősségteljes felhasználásának fontosságát.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni dr. Kovács Gergely adatvédelmi szakjogász értékes útmutatásait és reflexióit, mellyel a tanulmány jogi fejezetének elkészítését segítette.

Irodalomjegyzék

1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról 9. § (1), 13. §, 16. §, 33-41. §§ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900076.tv> Utolsó letöltés: 2021.04.21.

2013 évi V. törvény a képmás a képmáshoz és hangfelvételhez való jogról 2:48. § (1) és (2), *Polgári törvénykönyv*. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.TV> Utolsó letöltés: 2021.04.21.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (18) és 1. fejezet 4. cikk 2. <https://www.gdpr.info.hu/gdpr-rendelet-szovege> Utolsó letöltés: 2021.04.21.

Bán Dávid és Nagy Balázs (2016). *IDig Stories [Digitális történetmesélés a gyakorlatban]*. Budapest: Anthropolis Egyesület. http://idigstories.eu/wp-content/uploads/2016/11/idigstories_guidehun.pdf Utolsó letöltés: 2021.05.23.

Barber, J. F. és Siemens, R. (2016). Digital storytelling: New opportunities for humanities scholarship and pedagogy. *Cogent Arts & Humanities*, (3)1 <https://doi.org/10.1080/23311983.2016.1181037> Utolsó letöltés: 2021.05.23.

Creative Commons <https://creativecommons.org/>

Duveskog, M., Tedre, M., Sedano, C. I. és Sutinen, E. (2012). Life planning by digital storytelling in a primary school in rural Tanzania. *Educational Technology and Society*, (15)4, 225–237. <https://doi.org/10.2307/jeductech-soci.15.4.225> Utolsó letöltés: 2021.05.23.

Eglinton, K. A., Gubrium, A. és Wexler, L. (2017). Digital Storytelling as Arts-Inspired Inquiry for Engaging, Understanding, and Supporting Indigenous Youth. *International Journal of Education & the Arts*, (18)185, 1–29. URL: <http://www.ijea.org/v18n5/> Utolsó letöltés: 2021.05.23.

G. Soponyai Dóra (2019). „Tanulok embernek lenni” – Digitális történetmesélés a Zöld Kakasban. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(1–2), 44–56.

Gachago, D. & Livingston, C. (2020). The Elephant in the Room: Tensions between normative research and an ethics of care for DST in Higher Education. *Reading and Writing*, 11(1) <https://doi.org/10.4102/rw.v11i1.242> Utolsó letöltés: 2021. 07. 29.

Gubrium, A., Hill, A. L., & Harding, L. (2012/2016). *Digital Storytelling Guidelines for Ethical Practice, including Digital Storyteller's Bill of Rights*. <https://www.storycenter.org/s/Ethics.pdf> Utolsó letöltés: 2021. 07. 29.

Gubrium, A. C., Hill, A. L., & Flicker, S. (2014). A situated practice of ethics for participatory visual and digital methods in public health research and practice: A focus on digital storytelling. *American Journal of Public Health*, 104(9), 1606–1614. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4151912/> Utolsó letöltés: 2021. 07. 29.

Gulya Nikolett és Lanszki Anita (2018). My Special Hero. Fogatékossággal élő emberekkel kapcsolatos szemléletformálás digitális történetmeséléssel. In Fehérvári Anikó, Széll Krisztián és Misley Helga (Eds.), *Kutatási sokszínűség, oktatási gyakorlat és együttműködések. XVIII. Országos Neveléstudományi Konferencia - absztraktkötet* (pp. 439.). MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar.

Hardy, P. (2015). First do no harm: developing an ethical process of consent and release for digital storytelling in healthcare. *Seminar.net*, 11(3). <https://journals.oslomet.no/index.php/seminar/article/view/2345> Utolsó letöltés: 2021. 07. 22.

Hill, A. L. (2008). Learn from My Story: A Participatory Media Initiative for Ugandan Women Affected by Obstetric Fistula. *Agenda Empowering Women for Gender Equity*, 77, 48–60.

Horváth Dóra és Mitev Ariel (2015). *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv*. Budapest: Alinea Kiadó.

Horváth Kata, Oblath Márton, Lanszki Anita, Teszár Judit, Csozó Gabriella és Takács Gábor (2017). *A Sajátságok módszerei. Művészet alapú részvételi kutatás*. Budapest: L'Harmattan.

Lambert, J. (2002/2013). *Digital Storytelling, capturing lives, creating community*. New York.

Lanszki Anita (2015). A digitális történet mint önreprezentáció a Magyar Táncművészeti Főiskola hallgatói körében. Egy nem reprezentatív felmérés eredményei. In Bolvári-Takács, G; Németh, A; Perger, G (Eds.), *Tánc és társadalom: V. Táncstudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán* (pp. 148–155). Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola.

Lanszki Anita és Horváth Kata (2015). A digitális történetmesélés. In Horváth, Kata és Oblath Márton (Eds.), *A részvételi ifjúságkutatás módszerei: kutatás-módszertani összefoglaló*. Budapest, Magyarország: OKT-Full Tanácsadó Kft. pp. 73–93.

Lanszki Anita (2017). A digitális történetmesélés mint komplex tanulásszervezési eljárás. In Lanszki, Anita (Ed.), *Digitális történetmesélés az oktatási-nevelési folyamatban* (pp. 22–43) Eger: Líceum Kiadó

Lanszki, Anita (2018). *A digitális történetmesélés mint komplex tanulásszervezési eljárás tanulástámogató és kompetenciafejlesztő hatása az oktatási folyamatban* (doktori disszertáció). EKE Neveléstudományi Doktori Iskola.

Lizarazo, T., Oceguera, E., Tenorio, D., Pardo Pedraza, P. & McKee Irwin, R. (2017). Ethics, Collaboration, and Knowledge Production: Digital Storytelling with Sexually Diverse Farmworkers in California, *Lateral*, 6(1)

Matthews, N. és Sunderland, N. (2013). Digital Life-Story Narratives as Data for Policy Makers and Practitioners: Thinking Through Methodologies for Large-Scale Multimedia Qualitative Datasets. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, (57)1, 97–114. <https://doi.org/10.1080/08838151.2012.761703> Utolsó letöltés: 2021.05.23.

Molnárné Kövér Ibolya (2017). Történelmet formáló személyiségek – digitális történetmesélés alkalmazása a történelem és a társadalomismeret tanításában. In Lanszki, Anita (Ed.), *Digitális történetmesélés az oktatási-nevelési folyamatban* (pp. 145–161). Eger: Líceum Kiadó

Parsons, S., Guldberg, K., Porayska-Pomsta, K. és Lee, R. (2015). Digital stories as a method for evidence-based practice and knowledge co-creation in technology-enhanced learning for children with autism. *International Journal of Research & Method in Education*, (38)3, 247–271. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2015.1019852> Utolsó letöltés: 2021.05.23.

Parvin, N. (2018). Doing Justice to Stories: On Ethics and Politics of Digital Storytelling. *Engaging Science, Technology, and Society* 4, 515–534.

Stewart, K. D. (2017). Classrooms as ‘safe houses’? The ethical and emotional implications of digital storytelling in a university writing classroom. *Critical Studies in Teaching and Learning*, 5(1), 85–102.

StoryCenter (é.n.). *Addressing Trauma*. http://static1.squarespace.com/static/55368c08e4b0d419e1c011f7/t/57911f75ff7c509cb123c5a5/1469128565487/SS_Trauma.pdf Utolsó letöltés: 2021.07.28.

Szemán Dénes és Szabó Mónika (2017). A digitális történetmesélés (DST) technikájának alkalmazási lehetőségei a modernkori rabszolgaság következtében traumát szenvedett túlélőkkel folytatott segítői munka keretein belül. *Alkalmazott Pszichológia*, 17(3), 59–84.

Utolsó letöltés: 2021. 05.30.

Ward, J. és Bullivant, A. (2017). *Digital Storytelling Toolkit*. <http://idigstories.eu/online-toolkit/> Utolsó letöltés: 2021.05.23.

Weil Ákos (2017). Én, Petőfi Sándor – A digitális történetmesélés alkalmazása irodalomórán. In Lanszki Anita (Ed.), *Digitális történetmesélés az oktatási-nevelési folyamatban* (pp. 128–144). Eger: Líceum Kiadó

Willis, N., Frewin, L., Miller, A., Dziwa, C., Mavhu, W. és Cowan, F. (2014). “My story”-HIV positive adolescents tell their story through film. *Children and Youth Services Review*, 45(C). 129–136. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.03.029> Utolsó letöltés: 2021.05.23.